

UDK 378-057.875:316.621

Originalan naučni rad

Primljeno: 1.12.2024.

Prihvaćeno za objavljivanje: 22.12.2024.

DOI: <https://doi.org/10.46630/gped.2.2024.2>

ANGAŽOVANJE STUDENATA I PARTICIPACIJA U VANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA¹

Marina Ćirić²

Departman za pedagogiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Apstrakt: Savremeno obrazovanje nije moguće sagledati bez relacionih odnosa unutar njegovog sistema. U domenu visokog obrazovanja relacije se ogledaju u međuodnosu kontekstualnih činilaca, izbora i obaveza na nivou studenata, nastavnika i visokoškolskih institucija. S tim u vezi, sve se više ispituje studentski angažman, shvaćen kao relacioni odnos studenata, odnosno učestalost i nivo posvećenosti učenju, aktivnostima i interakcijama koje ostvaruju, a institucionalnih prilika kojima se podstiče angažovanje. Cilj istraživanja predstavlja ispitivanje međuodnosa angažovanja studenata i njihove participacije u vannastavnim aktivnostima tokom procesa studiranja. Na uzorku 514 studenata sa šest fakulteta Univerziteta u Nišu primenjeni su upitnici o angažovanju (*The College Student Report, 2020*) i participaciji u vannastavnim aktivnostima (*Pravilnik o vrednovanju vannastavnih aktivnosti studenata, 2017*). Spirmanovim koeficijentom korelacije u svakoj od vannastavnih aktivnosti identifikovana je povezanost sa određenim pokazateljima angažovanja. Premda postoje statističke značajnosti, smer korelacija, odnosno negativan predznak, ukazuje na to da je angažovanje izraženije kod studenata koji nisu učestvovali ili ne žele da učestvuju u vannastavnim aktivnostima koje se organizuju na fakultetu na kojem studiraju. Izostanak interesovanja studenata za vannastavne aktivnosti kao i slabija akademska postignuća studenata koji u njima participiraju proističe iz okolnosti gde su angažman i vannastavne aktivnosti neusklađene. Jedan od razloga leži u činjenici koja se proteže kroz rezultate ovog istraživanja, a to je (preveliko) opterećenje studenata predispitnim i ispitnim obavezama. Samim tim, njihovo nastavno angažovanje isključuje sticanje vannastavnih iskustava učenja i razvoja. Valorizacija vannastavnih aktivnosti preduslov je za svaki vid unapređivanja u ovoj oblasti.

Cljučne reči: angažovanje studenata, participacija, vannastavne aktivnosti, visoko obrazovanje, visokoškolske ustanove

¹ Pripremljeno u okviru projekta *Afirmacija pedagoške teorije i prakse u savremenom društvu*, koji se izvodi na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu (br. 336/1-6-01).

² marina.ciric@filfak.ni.ac.rs

Angažovanje studenata

Angažovanje studenata predstavlja konstelaciju srodnih konstrukata kojima se iskazuje vreme i energija koju studenti posvećuju pedagoški efektivnim aktivnostima, odnosno aktivnostima važnim za njihovo učenje i postignuća. Ovaj koncept sagledava se kroz prizmu kontekstualnih činilaca, izbora i obaveza na nivou studenata, nastavnika i visokoškolskih institucija. Studentski izbori obuhvataju kvalitet napora i uključivanje studenata u nastavne i vannastavne aktivnosti i interakcije. Pri izboru aktivnosti u kojima se angažuju, studenti ne uzimaju u obzir samo sadržaj predmeta, raspored, organizaciju rada, već i karakteristike nastavnika i obim predispitnih zadataka i obaveza. Takođe, studenti donose odluke o tome kako upravljaju vremenom, ispunjavaju obaveze i ostvaruju kontakte i druže se sa drugim studentima tokom i van nastave. Relevantni izbori i obaveze u institucionalnom kontekstu oslanjaju se prvenstveno na principe dobre nastavne prakse (Chickering & Gamson, 1987). Nastavnici donose odluke o aktivnostima koje realizuju u okviru nastavnih predmeta, o očekivanjima od studenata, prirodi i toku povratnih informacija, kao i ličnom formalnom i neformalnom usavršavanju. Uprava fakulteta donosi odluke o uspostavljanju normi i raspodeli sredstava za podršku studentima. Zaposleni u službama za nastavu i studentska pitanja mogu uočiti tekuće potrebe studenata kako u pogledu okruženja za učenje, tako i u organizovanju događaja koji obogaćuju proces studiranja. Kroz organizacionu politiku i prakse formulišu se norme i standardi za podršku svim učesnicima institucionalnog okruženja.

Ovaj pristup integrativno obuhvata kognitivne, afektivne i bihejvioralne aspekte angažovanja uz reciprocitet odgovornosti i studenata i fakulteta (nastavnika). Zalaganje studenata podrazumeva učestalost i nivo posvećenosti učenju, aktivnostima i interakcijama koje ostvaruju, a institucionalne prilike obuhvataju *efektivne akademске aktivnosti* kojima se postiže visok nivo studentskog angažovanja. Uzimajući u obzir značaj karakteristika studenata i celokupnog iskustva koje unose u proces studiranja, kao i ulogu obrazovnog i socijalnog okruženja, Kuh sa saradnicima (Kuh et al., 2006) načinio je pokušaj da odredi angažovanje putem dva ključna pitanja vezana za proces studiranja: *Šta student čini?* i *Šta institucija čini?* Smatrao je da se pomoću odgovora na ova pitanja može identifikovati angažovanje, odnosno zalaganje studenata u svetlu prilika koje institucija pruža studentima da se angažuju.

Polazeći od ovog stava, autor određuje angažovanje kao „ukupno vreme i napor koji studenti posvećuju efektivnim akademskim aktivnostima i nivo do kojeg fakulteti podstiču studente da u njima učestvuju” (Kuh, 2008: 683).

U efektivne akademске aktivnosti ubrajaju se one za koje su istraživači u ovoj oblasti utvrdili da doprinose učenju i razvoju studenata i dovode do željenih, unapred predviđenih, ishoda učenja (National Survey of Student Engagement, 2018). Takođe, pored efektivnosti, osnovna ideja o manifestovanju studentskog angažovanja zasnovana je na stavu da studenti participiraju i uključuju se u akademске, tačnije obrazovne i socijalne aktivnosti ukoliko u njima vide svrhu. Bliže određenje aktivnosti koje su efektivne i svrsishodne i kroz koje se studenti angažuju tokom

studiranja operacionalizovane su preko *dobrih praksi – indikatora angažovanja*, svrstanih u četiri oblasti: akademski izazov, zajedničko učenje studenata, iskustvo sa nastavnicima i institucionalno okruženje.

Od posebnog značaja u okvirima savremenog modela angažovanja ističu se *aktivnosti snažnog uticaja na učenje i razvoj studenata* (Kuh, 2008). Ovim aktivnostima se od studenta zahteva visok nivo rešavanja problema, umeća prezentovanja, timskog rada i kontinuirana refleksija na vlastiti proces učenja (Ćirić, 2022). U aktivnosti snažnog uticaja ubrajaju se: (1) seminarska nastava koja se odvija u malim grupama (engl. *community-based learning*); (2) nastava organizovana po principu učenja zalaganjem u zajednici (engl. *service-learning*); (3) učešće u zajednicama koje uče (engl. *learning communities*); (4) savladavanje međupredmetnih sadržaja kroz intenzivne tečajeve (medijska pismenost i sl.); (5) učestvovanje studenata u projektnoj nastavi, istraživačkim projektima i u stručnoj praksi; (6) studiranje u inostranstvu (razmena studenata); (7) izrada završnog rada (diplomski rad, portfolio, završni ispit). Kuh smatra da svaki od studenata tokom procesa studiranja treba da učestvuje barem u dve od navedenih aktivnosti jer je njihova svrha bogaćenje ne samo obrazovnih već i životnih iskustava. S obzirom na osobenosti visokoškolskih ustanova u našoj zemlji, aktivnosti snažnog uticaja prepoznate su u elementima vannastavnih aktivnosti.

Vannastavne aktivnosti

Vannastavne aktivnosti, kako sam naziv sugeriše, podrazumevaju obrazovne aktivnosti koje se dešavaju izvan nastave, a neretko i mimo visokoškolske ustanove. Šurluf (Shulruf, 2010; prema: Kotlar i Ćulum, 2014: 32) u svojoj meta analizi naučnih radova koji istražuju vannastavne aktivnosti daje pregled brojnih termina kojima se one opisuju i tako ukazuje na izazove terminološkog nesaglasja i izostanka konsenzusa među istraživačima: *extracurricular activities/engagement; out-of-school activities; out of-school learning activities; extra class activities; non-academic student activities*, itd. Iako obuhvataju širok dijapazon različitih aktivnosti, mogu se u literaturi (Fredricks & Eccles, 2005) uočiti određeni zajednički elementi: naglasak na razvoju kompetencija, nezavisnosti i kritičkog mišljenja, fizička i psihološka sigurnost, pozitivna interakcija i podržavajući odnosi između učesnika, prilika za jednakost i participaciju, jasno određena pravila, redovnost i facilitatorska uloga koordinatora aktivnosti.

Značajan doprinos vannastavnih aktivnosti u obrazovnom i kontekstu angažovanja onih koji uče evidentiran je brojnim istraživanjima u poslednjih tridesetak godina. Istraživanja se uglavnom bave učenicima, a potom i studentima, pri čemu se najveći broj istraživanja odnosi na američko podneblje. Kuh i saradnici (Kuh et al., 2006) izvršili su sistematizaciju nalaza brojnih istraživanja uticaja vannastavnih aktivnosti na angažovanje studenata i istakli povezanost vannastavnih aktivnosti sa upornošću, perzistiranjem i postignućima kao i razvijanjem leaderskih veština, donošenjem odluka i razvijanjem ličnih kompetencija studenata, poput svesti o sebi,

autonomnosti, samopouzdanja, samopoštovanja, socijalnih veština i osećanja svrhe. Pored navedenog, Rumelova i Mekdonaldova (Rummel & MacDonald, 2016) ukazuju na benefite vezane za integraciju iskustava studenata u novim okolnostima i okruženju. Integracija u tom pogledu ima šire efekte na postizanje zadovoljstva i osećaj pripadnosti kod studenata.

Podaci o angažovanju studentske populacije u vannastavnim aktivnostima na našim prostorima još uvek se ne prikupljaju sistematično, a istraživanja se retko realizuju. Ipak, vannastavno angažovanje i potreba za njegovom validacijom prepoznati su i verifikovani poslednjih godina. Prema *Pravilniku o vrednovanju vannastavnih aktivnosti studenata* (2017: 1) angažovanjem studenata u vannastavnim aktivnostima u Republici Srbiji smatra se „svako relevantno angažovanje studenta koje nije predviđeno studijskim programom” i ono obuhvata naučno-stručno, volontersko, takmičarsko, humanitarno angažovanje. S obzirom na nedostatak literature i istraživačkih studija u ovom području visokog obrazovanja na prostorima Republike Srbije i Univerziteta u Nišu, od posebnog je značaja sagledavanje perspektive studenata i nastavnika prema postojećem stanju i mogućnostima za razvoj i implementaciju prakse vannastavnih aktivnosti u visokoškolskim ustanovama.

Metod istraživanja

Cilj istraživanja je da ispita međudnos angažovanja studenata i njihove participacije u vannastavnim aktivnostima tokom procesa studiranja. U skladu sa navedenim ciljem, postavljena je hipoteza: Pretpostavlja se da postoje pozitivne korelacije između pojedinih pokazatelja angažovanja i vannastavnih aktivnosti.

Uzorak istraživanja činilo je 514 studenata sa šest fakulteta Univerziteta u Nišu: Medicinskog, Filozofskog, Elektronskog, Prirodno-matematičkog, Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja i Fakulteta zaštite na radu. U istraživanju su učestvovali ispitanici oba pola, različitih sociodemografskih i obrazovnih karakteristika i usmerenja. Struktura uzorka prikazana je u Tabeli 1.

Tabela 1

Struktura uzorka prema visokoškolskoj ustanovi

Visokoškolska ustanova	Studenti	
	N	%
Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja	92	17.9%
Prirodno-matematički fakultet	87	16.9%
Filozofski fakultet	115	22.4%
Medicinski fakultet	56	10.9%
Elektronski fakultet	63	12.3%
Fakultet zaštite na radu	101	19.6%
Ukupno	514	100.0%

Sagledavajući pojedinačno visokoškolske ustanove, u uzorku je najveći broj ispitanika koji pripadaju Filozofskom fakultetu (22,5%), zatim Fakultetu zaštite na radu (18,4%), Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja (17,4%) i Prirodno-matematičkom fakultetu (17,1%) a nešto manje Elektronskom (14,4%) i Medicinskom fakultetu (10,3%). U pogledu broja studenata i nastavnika svake od ustanova, broj ispitanika je poprilično ujednačen. Kada je reč o nastavnicima, najveći broj ispitanika radi na Elektronskom (23,7%) i Filozofskom (22,9%), a najmanji na Medicinskom fakultetu (7,6%). Što se tiče studenata u istraživanju, najzastupljeniji su studenti Filozofskog (22,4%) i Fakulteta zaštite na radu (19,6%), a najmanje zastupljeni studenti koji pohađaju Medicinski fakultet (10,9%).

Instrumenti u istraživanju

Upitnik o angažovanju (engl. The College Student Report, 2020). Ovim upitnikom procenjuje se odnos studenata prema kvalitetu studiranja i ličnog uključivanja na način gde se procenjuje participiranje u aktivnostima, stavovi o praksi podsticanja angažovanja i odnos prema prilikama za angažovanje i lični razvoj. Pitanja u instrumentu vezana za područja i pokazatelje angažovanja studenata predstavljaju teorijski i empirijski potvrđene „dobre prakse” u visokoškolskom obrazovanju i nastavi (Cruce et al., 2006; Kuh, 2001; 2009). Ove prakse odražavaju određene postupke i ponašanja studenata i članova visokoškolske ustanove koja su u vezi sa ostvarivanjem ishoda i razvijanjem kompetencija studenata. Za svaki od indikatora kvaliteta angažovanja instrument sadrži niz stavki (na primer: *Refleksivno i integrativno učenje* / Tokom studiranja, koliko često ste kombinovali znanja iz različitih predmeta prilikom izrade nekog zadatka?; *Interakcije sa nastavnicima* / Tokom studiranja, koliko često ste sa nastavnicima razgovarali o planovima za budući posao?; *Podržavajuća organizaciona kultura* / Koliko se na fakultetu koji pohađate organizuju događaji vezani za značajne društvene, ekonomske ili političke teme (gostovanja domaćih i stranih predavača iz različitih oblasti, poseta tribinama, itd.)) sa kojima studenti izražavaju stepen ličnog (ne)slaganja.

Upitnik o participaciji studenata u vannastavnim aktivnostima. Budući da su vannastavne aktivnosti utvrđene *Pravilnikom o vrednovanju vannastavnih aktivnosti studenata*, u ovom istraživanju navodi se sledeće: (1) *naučno-stručno vannastavno angažovanje* (učeeće studenata u radu organa i tela Univerziteta i fakulteta, u različitim oblicima naučnoistraživačkog rada kao i realizovanje stručne prakse koja nije predviđena studijskim programom); (2) *volontersko vannastavno angažovanje* (dobrovoljni rad studenata u lokalnoj zajednici, volontiranje na manifestacijama (univerzijada, Festival nauke i sl.) ili u ustanovama pod ingerencijom ministarstava zaduženih za prosvetu, nauku, zdravlje, kulturu, socijalni rad i politiku, omladinu i sport); (3) *takmičarsko vannastavno angažovanje* (ostvarivanje uspeha studenata na sportskim manifestacijama u okviru timova fakulteta, Univerziteta ili Republike Srbije, na opštinskim, gradskim, republičkim ili međunarodnim takmičenjima i nagradnim konkursima iz različitih oblasti); (4) *humanitarno angažovanje* (kratkoroč-

no angažovanje studenata u humanitarnim akcijama i dugoročno angažovanje u radu humanitarnih organizacija i udruženja lica sa posebnim potrebama).

Rezultati i interpretacija

Korelacije angažovanja studenata sa njihovim participiranjem u vannastavnim aktivnostima u ovom istraživanju ispitivane su na način gde je studentima postavljeno pitanje: „U kojim od navedenih vannastavnih aktivnosti ste učestvovali ili planirate da učestvujete tokom studiranja?“ Ponuđeni su im odgovori u okviru kojih su se izjašnjavali da li su učestvovali ili ne, da li (ne)planiraju da participiraju tokom studiranja ili nisu sigurni. Pretpostavilo se da će se javiti pozitivne korelacije između pojedinih pokazatelja angažovanja i vannastavnih aktivnosti. Za ispitivanje ove hipoteze korišćen je Spearmanov koeficijent korelacije, a podaci su predstavljeni u Tabeli 2.

Tabela 2

Korelacije angažovanja studenata i participacije u vannastavnim aktivnostima

	Učenje mišljenjem višeg reda			Refleksivno i integrativno učenje	
	P	Spearman's rho		P	Spearman's rho
Stručna praksa koja nije predviđena studijskim programom	.434	-.035	.051	-.086	
Rad studentskih organizacija ili grupa	.362	-.040	.024	-.099*	
Podučavanje drugih studenata (demonstratori)	.054	-.085	.297	.046	
Organizovana usavršavanja i seminari	.558	-.026	.003	-.131**	
Međunarodne razmene studenata	.055	.085	.833	-.009	
Organizovana okupljanja i manifestacije	.003	-.130**	.003	-.132**	
Sportski događaji	.565	.025	.896	.006	
Nagradni konkursi i takmičenja	.667	-.019	.740	-.015	
Humanitarne akcije	.093	-.074	.000	-.244**	
Pisanje samostalnog naučnog rada	.293	-.047	.095	-.074	
Pisanje naučnog rada u koautorstvu sa nastavnicima	.394	-.038	.656	-.020	
Naučno-istraživački projekat	.122	-.068	.029	-.096*	
Nacionalni ili međunarodni naučni skupovi	.969	.002	.523	.028	

Angažovanje studenata i participacija u vannastavnim aktivnostima

Efektivno podučavanje	Interakcije nastavnika i studenata		Negovanje različitosti		Kolaborativno učenje		Numeričko rezonovanje		Strategije učenja	
	P	Spearman's rho	P	Spearman's rho	P	Spearman's rho	P	Spearman's rho	P	Spearman's rho
.440	.000	-.168**	.006	-.121**	.248	-.051	.179	-.059	.434	-.035
.950	.000	-.289**	.000	-.157**	.100	-.073	.002	-.138**	.362	-.040
.513	.000	-.164**	.089	-.075	.228	-.053	.022	-.101*	.054	-.085
.842	.001	-.153**	.000	-.154**	.003	-.132**	.033	-.094*	.558	-.026
.485	.010	-.113*	.136	-.066	.820	-.010	.074	-.079	.055	.085
.254	.000	-.300**	.000	-.178**	.001	-.148**	.002	-.139**	.003	-.130**
.288	.000	-.200**	.006	-.122**	.881	.007	.002	-.139**	.565	.025
.740	.000	-.229**	.128	-.067	.500	-.030	.000	-.224**	.667	-.019
.035	.000	-.247**	.000	-.210**	.000	-.182**	.051	-.087	.093	-.074
.663	.000	-.200**	.067	-.081	.148	-.064	.001	-.145**	.293	-.047
.452	.000	-.159**	.005	-.124**	.244	-.052	.019	-.104*	.394	-.038
.395	.000	-.202**	.089	-.075	.044	-.089*	.184	-.059	.122	-.068
.509	.000	-.181**	.131	-.067	.447	.034	.063	-.082	.969	.002

	Podržavajuća organizaciona kultura		Kvalitet interakcija	
	P	Spearman's rho	P	Spearman's rho
Stručna praksa koja nije predviđena studijskim programom	.492	-.030	.004	-.126**
Rad studentskih organizacija ili grupa	.323	-.044	.002	-.139**
Podučavanje drugih studenata (demonstratori)	.007	-.119**	.000	-.206**
Organizovana usavršavanja i seminari	.123	.068	.005	-.123**
Međunarodne razmene studenata	.145	-.064	.044	-.089*
Organizovana okupljanja i manifestacije	.199	-.057	.000	-.235**
Sportski događaji	.007	-.119**	.000	-.160**
Nagradni konkursi i takmičenja	.003	-.130**	.000	-.166**
Humanitarne akcije	.083	-.077	.000	-.188**
Pisanje samostalnog naučnog rada	.898	.006	.051	-.086
Pisanje naučnog rada u koautorstvu sa nastavnicima	.820	-.010	.062	-.082
Naučno-istraživački projekat	.213	-.055	.006	-.122**
Nacionalni ili međunarodni naučni skupovi	.233	-.053	.010	-.114**

U svakoj od vannastavnih aktivnosti postoji povezanost sa određenim pokazateljima angažovanja. Premda postoje statističke značajnosti, smer korelacija, odnosno negativan predznak ukazuje na to da je kvalitet angažovanja izraženiji kod studenata koji nisu učestvovali ili ne žele da učestvuju u vannastavnim aktivnostima koje se organizuju na fakultetu na kojem studiraju. Tako studenti koji su uzeli učešće u realizaciji prakse mimo nastave iskazuju više nivoe interakcije u ustanovama. Ovi studenti su otvoreni za komunikaciju i saradnju, što upotpunjuje aktivnostima izvan ustanove. Na osnovu odgovora studenti realizuju ili imaju u planu ovakve aktivnosti.

Kada su u pitanju studentske organizacije, studenti uglavnom nisu sigurni ili ne žele da učestvuju u njihovom radu. Ovi rezultati mogu biti značajni pokazatelj studentskim organizacijama da treba raditi na približavanju i promociji aktivnosti kojima se bave. Studente treba informisati o načinima na koje se mogu uključivati u ovaj vid organizovanja kao i benefitima koje studentsko organizovanje donosi. Takođe, dobijene korelacije imaju negativan predznak, što ukazuje na to da studenti, iako ostvaruju visok nivo interakcija u ustanovama, ipak ne žele da se aktiviraju u formalnim oblicima organizovanja.

Zabrinjavajuća je činjenica da studenti ne dobijaju priliku da se oprobaju u ulozi tutora svojim kolegama. Od ukupnog broja, svega par studenata je učestvovalo u ovoj vrsti aktivnosti, dok većina nije sigurna da li bi uzela učešće. Kako studenti

nemaju negativan stav, ali i ne participiraju u funkcionisanju ustanove kao demonstratori, potrebno je uputiti ih u načine na koje mogu postati tutori i oprobati se u ulozi predavača. Ovo je od posebnog značaja za obrazovanje budućih nastavnika jer se tako uvežbavaju nastavničke kompetencije.

Shodno razvijanju profesionalnih kapaciteta, većina studenata odgovorila je da planira da se usavršava na nekom od seminara, međutim, retko ko je uzeo učešće u ovoj aktivnosti. Ukoliko jesu, to su uglavnom studenti završnih godina dok brucešima nedostaju informacije o stručnom usavršavanju. Takvi podaci mogu se smatrati logičnim jer da bi se studenti adekvatno uključili u različite programe usavršavanja potrebno je da steknu određena teorijska znanja iz struke. Informisanju studenata početnih godina studija u tom slučaju mogu doprineti različite promotivne aktivnosti koje bi se realizovale unutar fakulteta, javnim pozivima preko sajtova fakulteta, organizacijom aktivnosti od strane nastavnika i studenata i tome slično.

Iako se proteklih godina dosta radilo na unapređivanju kvaliteta međunarodne saradnje, studenti Univerziteta u Nišu nemaju pozitivan odnos prema učešću u ovoj vrsti aktivnosti. Mogući problemi jesu nedovoljna informisanost, nedostatak finansija ili pak jezička barijera i sumnja u sopstvene sposobnosti. Veoma je važno produbiti istraživanje u ovom aspektu i raditi na konkretnim problemima kako bi se što više studenata osnažilo i učestvovalo u promenama. Ovaj vid aktivnosti smatra se „životno važnim” jer značajno menja percepciju o okruženju i samom pojedincu, te je potrebno intenzivnije, ali i adekvatnije pristupiti razvoju ove oblasti.

Za razliku od razmena, studenti su prisustvovali organizovanim manifestacijama u ustanovama. Ipak, participacija u ovim aktivnostima u negativnoj je korelaciji sa većinom pokazatelja angažovanja. Prema rezultatima, studenti zainteresovani za posetu okupljanjima u manjoj meri su angažovani u procesu studiranja.

Prema humanitarnim akcijama, sportskim događajima i raznim takmičenjima studenti imaju pozitivan odnos i rado u njima učestvuju. Ipak, ove aktivnosti negativno koreliraju sa angažmanom, te su studetni koji učestvuju u vannastavnim aktivnostima ovog tipa manje angažovani od onih koji u njima nisu uzeli učešće.

Naučno-istraživački rad, samostalni, sa nastavnicima ili u okviru projekata, retko je zastupljen među ispitanicima u ovom istraživanju. Iako studenti iskazuju želju i planiraju da uzmu učešće u nekoj od ovih aktivnosti, svega nekolicina je to i učinila. S tim u vezi interakcije u okruženju i sa nastavnicima negativno su povezane sa vannastavnim aktivnostima. Ovaj podatak ukazuje na potrebu za sistemskim pristupom rešavanju problema participacije u vannastavnim aktivnostima i interakcije studenata. Kako je navedeno u teorijskom delu rada, valorizacija vannastavnih aktivnosti preduslov je za svaki vid unapređivanja u ovoj oblasti. Trenutne okolnosti ukazuju na to da ne postoji neophodan odziv ustanova da se aktivnosti adekvatno vrednuju.

Slični rezultati zabeleženi su i u drugim istraživanjima (prema: Kuh et al., 2009), u kojima se ukazalo na izostanak interesovanja studenata za vannastavne aktivnosti, slabije rezultate studenata koji se uključuju u volonterske aktivnosti i slično. Angažman i vannastavne aktivnosti često su, nažalost, neusklađene. Jedan od razloga leži u činjenici koja se proteže kroz rezultate ovog istraživanja, a to je (preveliko)

opterećenje studenata predispozitivnim i ispitnim obavezama. Usled želje i potrebe da ispune sve neophodne obaveze i zadatke, studentima ostaje malo vremena za aktivnosti koje nisu u direktnoj vezi sa ostvarivanjem njihovih postignuća. Samim tim, njihovo nastavno angažovanje isključuje sticanje vannastavnih iskustava učenja i razvoja. Takođe, postoji neadekvatno informisanje studenata od strane ustanove o postojećim vannastavnim aktivnostima i mogućnostima da u njima studenti učestvuju.

Ipak, benefiti koje vannastavne aktivnosti donose studentima su brojni i višestruko potvrđeni u naučnoj literaturi. Mnoga dosadašnja istraživanja ukazuju na to da participiranje studenata u vannastavnim aktivnostima pozitivno korelira sa upornošću, perzistiranjem i postignućima (Bowdre & Chavez, 2011; Metsapelto & Pulkkinen, 2012; Wang & Shiveley, 2009). Na ovaj način studentima se značajno povećava verovatnoća da će pravovremeno i efikasno završiti svoje studiranje. S tim u vezi, rezultati do kojih su došli Astin i saradnici (Astin et al., 1999) i Stirling i Ker (Stirling & Kerr, 2015) pokazuju da je angažman u vannastavnim aktivnostima prediktor sličnog obrasca ponašanja po završetku studija.

Osim postignuća, vannastavne aktivnosti doprinose razvoju kompetencija studenata. Ekles sa saradnicima (Eccles et al., 2003) i Paskarela i Terenzini (Pascarella & Terenzini, 2005) u svojim studijama potvrdili su pretpostavku da vannastavne aktivnosti utiču na razvoj kompetencija poput svesti o sebi, autonomnosti, samopouzdanja, samopoštovanja, socijalnih veština i osećanja svrhe, a Ju (You, 2020) uticaj na razvoj kognitivnih sposobnosti studenata kao i profesionalnih veština i kompetencija. Takođe, razvijanje liderskih veština i veština donošenja odluka česti su pozitivni ishodi koji proizilaze iz vannastavnog angažmana zaključuju Rubin i saradnici (Rubin et al., 2002). Rumel i Makdonald (Rummel & MacDonald, 2016) u svojim istraživanjima posebno naglašavaju uticaj vannastavnih aktivnosti na integraciju studenata, odnosno na postizanje zadovoljstva i osećaj pripadnosti kod studenata.

Zaključak

Visokoškolske ustanove i sistem visokog obrazovanja razvijaju se u pravcu savremenog i društveno odgovornog univerziteta, zasnovanog na akademskim principima i vrednostima, ali i na prihvatanju novih funkcija, poput kontinuiranog učenja, transfera tehnologija, angažovanja i saradnje sa lokalnom zajednicom. Zato je potrebno usklađivati rad ustanova u skladu sa pitanjima društvene odgovornosti i aktivnog uključivanja u razvoj zajednice. Suštinska uloga i uticaj ustanove predstavlja formiranje i održavanje okruženja koje je izazovno i podsticajno za studente. Ovu funkciju ostvaruju pažljivim kurikulumskim planiranjem i programiranjem predviđenih ciljeva i očekivanih ishoda učenja, odabirom relevantnih sadržaja koji su u funkciji razvoja kompetencija studenata. U skladu sa reformama u visokom obrazovanju, od studenata se nakon završenih studija očekuje posedovanje određenih kompetencija, opštih i posebnih, a koje im omogućavaju zaposlenje i funkcionisanje u široj društvenoj zajednici. Uloga visokog obrazovanja nije samo da pripremi studente za budući rad, već i da ih obučuje da obavljaju buduće radne zadatke i da, što

je više moguće, podstiče entuzijazam studenata za pronalaženje novih ideja i samostalno kreiranje inovacija.

Nasuprot opštim tvrdnjama, ovo istraživanje je pokazalo indiferentan, čak negativan odnos prema vannastavnim aktivnostima, ali i njihovu nedovoljnu zastupljenost. Slične rezultate zabeležili su i drugi autori u svojim istraživanjima (Kuh, 2009; Pascarella & Terenzini, 2005). Može se zaključiti da je odnos prema vannastavnim aktivnostima u ustanovama obuhvaćenim istraživanjem neadekvatan, te da zahteva sistemski pristup rešavanju problema u ovoj veoma značajnoj oblasti visokog obrazovanja.

Visokoškolske institucije treba da odgovore ovim izazovima realizacijom aktivnosti koje se smatraju efektivnim i koje podstiču studente da u njima učestvuju. Da bi se osigurala adekvatna primena vannastavnih aktivnosti kojima se podstiče angažovanje studenata, treba se upoznati sa kontekstualnim karakteristikama poput osobnosti studentske subkulture, ciljeva nastave, ličnih preferencija i raspoloživih kapaciteta nastavnika i slično. Neosporno je da adekvatno uvođenje ovog pristupa predstavlja izazov i da zahteva korpus nastavničkih kompetencija i resursa, i u tom pogledu je važno da u okviru visokoškolskih ustanova budu jasno i eksplicitno naglašena očekivanja, aktivnosti i raspoloživi resursi koji se odnose na pedagoški pristup usmeren na studenta.

Literatura

- Astin, A. W. (1999). Student Involvement: A Developmental Theory for Higher Education. *Journal of College Student Development*, 40(5), 518–529.
- Bowdre, P. & Chavez, M. (2011). *The Impact of Extracurricular Activity on Student Academic Performance and Persistence*. Conference: 2011 NASPA (NASPA – Student Affairs Administrators in Higher Education) Assessment & Persistence Conference, Las Vegas, NV
- Chickering, A. W. & Gamson, Z. F. (1987). *Seven Principles for Good Practice in Undergraduate Education*. Preuzeto sa: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED282491.pdf>
- Cruce, T.M., Wolniak, G.C., Seifert, T.A. & Pascarella, E.T. (2006). Impacts of Good Practices on Cognitive Development, Learning Orientations, and Graduate Degree Plans During the First Year of College. *Journal of College Student Development* 47(4), 365–383.
- Ćirić, M. (2022). *Kvalitet angažovanja studenata u visokoškolskom kontekstu* (Neobjavljena doktorska disertacija). Filozofski fakultet: Niš.
- Eccles, J. S., Barber, B. L., Stone, M. & Hunt, J. (2003). Extracurricular activities and adolescent development. *Journal of Social Issues*, 59, 865–669.
- Fredricks, J. A. & Eccles, J. S. (2005). Developmental benefits of extracurricular involvement: Do peer characteristics mediate the link between activities and youth outcomes?. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 507–520.
- Kotlar, V. i Čulum, B. (2014). Vrednovanje izvannastavnih aktivnosti: pogled iz studentske perspektive, *Suvremene teme*, 7(1), 30–55.

- Kuh, G. D. & Hu, S. (2001). The Effects of Student Faculty Interaction in the 1990s. *Review of Higher Education*, 24(3), 309–332.
- Kuh, G. D., J. Kinzie, J. Buckley, B. Bridges & J.C. Hayek (2006). *What matters to student success: A review of the literature*. ASHE Higher Education Report. San Francisco: Jossey-Bass.
- Kuh, G. D. (2008). *High-Impact educational practices: What they are, who has access to them, and why they matter*. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities.
- Kuh, G. D. (2009). The National Survey of Student Engagement: Conceptual and empirical foundations. In R. M. Gonyea & G. D. Kuh (Eds.). *Using NSSE in institutional research. New Directions for Institutional Research*, 141, 5–20.
- Metsäpelto, R. L. & Pulkkinen, L. (2012). Socioemotional behavior and school achievement in relation to extracurricular activity participation in middle childhood. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(2), 167–182.
- National Survey of Student Engagement. (2018). *Engagement Insights: Survey Findings on the Quality of Undergraduate Education – Annual Results 2018*. Bloomington, IN: Indiana University Center for Postsecondary Research.
- Pascarella, E. T. & Terenzini, P. T. (2005). *How college affects students: A third decade of research, Vol. 2*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Pravilnik o vrednovanju vannastavnih aktivnosti studenata (2017). Preuzeto sa <http://www.fsfv.ni.ac.rs/studenti/pravilnik-o-vrednovanju-vannastavnih-aktivnosti/download/511-pravilnik-o-vrednovanju-vannastavnih-aktivnosti-studenata>
- Rubin, R. S., Bommer, W. H. & Baldwin, T. T. (2002). Using extracurricular activity as an indicator of interpersonal skill: Prudent evaluation or recruiting malpractice?. *Human Resource Management: Published in Cooperation with the School of Business Administration, The University of Michigan and in alliance with the Society of Human Resources Management*, 41(4), 441–454.
- Rummel, A. & MacDonald, M. L. (2016). Identifying the drivers of student retention: A service marketing approach. *Journal of Business*, 1(2), 1–7.
- Stirling, A. E. & Kerr, G. A. (2015). Creating meaningful co-curricular experiences in higher education. *Journal of Education & Social Policy*, 2(6), 1–7.
- Wang, J. & Shiveley, J. (2009). *The impact of extracurricular activity on student academic performance*. Retrieved from Academia.com
- You, J. W. (2020). The relationship between participation in extracurricular activities, interaction, satisfaction with academic major, and career motivation. *Journal of Career Development*, 47(4), 454–468.

STUDENT ENGAGEMENT AND PARTICIPATION IN EXTRA CURRICULUM ACTIVITIES

Marina Ćirić

Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy, University of Niš,

Abstract: Modern education cannot be seen without relational relations within its system. In the domain of higher education, relations are reflected in the interrelation of contextual factors, choices and obligations at the level of students, teachers and higher education institutions. In this regard, student engagement, understood as the relational relationship of students, the frequency and level of commitment to learning, the activities and interactions they achieve, and the institutional opportunities that encourage engagement are increasingly being examined. The aim of the research is to examine correlation between student engagement and their participation in extracurricular activities during the study process. *The College Student Report* (2020) and the questionnaire about student participation in extracurricular activities (*Regulation on evaluation of students' extracurricular activities, 2017*) were applied to a sample of 514 students from six faculties of the University of Niš. Spearman's correlation coefficient in each of the extracurricular activities identified the connection with certain indicators of engagement. Although there are statistical significances, the negative sign indicates that engagement is more pronounced among students who did not participate or do not want to participate in extracurricular activities organized at the faculty. The absence of students' interest in extracurricular activities, as well as the lower academic achievements of students who participate in them, stems from circumstances where engagement and extracurricular activities are not coordinated. One of the reasons lies in the fact that extends through the results of this research, which is the (excessive) load of students with pre-exam and exam obligations. Therefore, their teaching engagement excludes the acquisition of extracurricular learning and development experiences. The valorization of extracurricular activities is a prerequisite for any kind of improvement in this area.

Keywords: student engagement, participation, extracurricular activities, higher education, higher education institutions

